

En ny renskötslagstiftning - det samiska folkets rätt till renskötsel, jakt och fiske

N 2021:02

Huvudsekreterare

Lisa Englund Krafft

08-405 81 92

0702-89 09 67

lisa.englund.krafft@regeringskansliet.se

PM 5 – Egendomsskyddet och rätten att upplåta jakt och fiske

1. Bakgrund

I Girjasdomen behandlas rennäringslagens förhållande till regeringsformens regler om egendomsskydd och diskriminering. Majoritetens slutsats är att rennäringslagens förbud mot upplåtelse av rättigheter som ingår i renskötselrätten vare sig inkräktar på egendomsskyddet eller är diskriminerande. Skälet är att förbudet avser upplåtelse av *statens egna* rättigheter, inte av samebyarnas.

Dock finner majoriteten, som bekant, att Girjas sameby av urminnes hävd har ensamrätt att upplåta jakt och fiske på samebyns område. Det handlar då alltså om upplåtelse av samebyns *egna* rättigheter.

Redan i Skattefällsdomen från 1981 bedömdes att renskötselrätten och den därmed sammanhörande rätten till jakt och fiske utgör en tillgång som omfattas av regeringsformens egendomsskydd. Av Girjasdomen följer att en rätt till upplåtelse ingår i Girjas samebys jakt- och fiskerättigheter. Även denna rätt omfattas alltså av egendomsskyddet.

I det följande beskrivs på ett översiktligt plan vad det innebär att inneha en resurs som omfattas av regeringsformens och Europakonventionens egendomsskydd. En djupare analys kommer att ges senare under utredningsarbetet. Detsamma gäller regeringsformens och Europakonventionens regler om diskriminering.

2. Egendomsskyddet

2.1 Regeringsformen

I 2 kap. 15 § regeringsformen finns ett grundlagsstadgat skydd för egendom. Skyddet är utformat för att precisera Europakonventionens egendomsskydd.

Med egendom avses inte bara fast och lös egendom. Även bruksrätt till fast egendom omfattas. Likaså kan långvariga nyttjanderättigheter, ekonomiska intressen och förväntningar avseende utövande av näringsverksamhet omfattas av skyddet.

Egendomsskyddet i regeringsformen uttrycks som att vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas *avstå sin egendom* till det allmänna eller någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande. De normala grunderna för sådana påtvingade avståenden är lagreglering eller myndighets beslut.

Den enskildes egendom är dock inte ovillkorligt tryggad. Undantag kan göras om det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Innehavaren ska då ersättas fullt ut för förlusten. Grundlagen reglerar dock inte närmare hur ersättningen ska beräknas utan hänvisar till att sådan ersättning ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Som angelägna allmänna intressen nämns i förarbetena samhällets behov av mark för naturvårds- och miljöintressen, totalförsvarsändamål och för bostadsbyggande, trafikleder, rekreation och andra liknande ändamål.¹

Motsvarande gäller också för *inskränkning av användning* av mark eller byggnad – sådana rådighetsinskränkningar får endast göras för att tillgodose angelägna allmänna intressen och ersättning ska utgå. Inte bara den som innehar mark med äganderätt åtnjuter detta skydd utan skyddet omfattar också den som innehar sådan egendom med någon form av nyttjanderätt.

Viss skillnad gentemot den fulla ersättningen vid expropriation görs dock vid rådighetsinskränkningar som sker av hälsoskydds-, miljö- eller säkerhetsskäl. För sådana inskränkningar finns ingen automatisk rätt till full ersättning. Man får i stället gå till lag för att se vad som gäller.

¹ Se prop. 1993/94:117 s. 48

Det finns även ett särskilt stadgande om allemansrätten i paragrafen om egendomsskydd. Innebörden är att alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits om intrång och rätt till ersättning vid intrång. Allemansrätten går i det hänseendet alltså före egendomsskyddet.

2.2 Europakonventionen

Som har framgått är regeringsformens egendomsskydd utformat för att precisera Europakonventionens skydd för enskild egendom.

Detta skydd finns i artikel 1 i Europakonventionens första tilläggsprotokoll. Detta är bindande för Sverige genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

I artikeln anges följande.

Varje fysisk eller juridisk person ska ha rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkkrättens allmänna grundsatser

Ovanstående bestämmelser inskränker dock inte en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner nödvändig för att reglera nyttjandet av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter eller andra pålagor eller av böter och viten.

Liksom i fråga om regeringsformens kan ett berövande av egendom ske t.ex. genom lag eller myndighetsbeslut. I Europadomstolens praxis förekommer också att situationer då en myndighet inte på formella grunder har beslutat om rådhetsinskränkningar men genom sitt faktiska handlande begränsar tillgången till en enskilds egendom. I sådana situationer har Europadomstolen gjort bedömningen att det faktiska handlandet har visat på en bristande respekt för egendomsskyddet.

Ett ingrepp i skyddet för enskild egendom ska enligt vad som följer av Europadomstolens praxis vara proportionerligt. Det innebär att det ska vara ändamålsenligt, det vill säga uppfylla de intressen som är angivna som legitima.

I Europakonventionen finns inga uttryckliga regler om ersättning vid ingrepp i egendomsskyddet. Europadomstolen har dock i flera avgöranden slagit fast att kompensation normalt är en förutsättning för att ett ingrepp ska kunna betraktas som proportionerligt. Någon rätt till full ersättning följer dock inte av Europakonventionen. I stället innebär Europadomstolens praxis att graden av kompensation kan utfalla olika beroende på vilka intressen som vägs mot varandra. I detta hänseende går alltså regeringsformens egendomsskydd längre.